

УДК 343.13

Козаченко Олександр

Скоробогата Юлія

**ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ
КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ ТА КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

В статті проведено детальний аналіз досліджень щодо застосування відеоконференції у досудовому розслідуванні та під час судового провадження. Проаналізовано переваги та недоліки застосування технічних засобів зв'язку у кримінальному провадженні. Запропоновано рекомендації щодо законодавчого закріплення положення про залучення спеціаліста з метою фахового проведення відеоконференції.

***Ключові слова:** відеоконференція, технічні засоби зв'язку, дистанційне досудове розслідування, дистанційне судове провадження, телекомунікаційна технологія.*

The detailed analysis was done at the branch of using video conference during pre-trial and during judicial proceeding. Advantages and disadvantages of applying the technical means of communication at criminal proceeding were analyzed. In order the videoconference will be professional we recommend the legislative involvement of the specialist at this branch.

Keywords: *videoconference; technical means of communication; remote pre-trial investigation; remote legal proceedings; telecommunication technology.*

В статті проведено детальний аналіз досліджень по використанню відеоконференції в досудебному розслідуванні і в час судочинства. Проаналізовані переваги і недоліки застосування технічних засобів зв'язу в кримінальному процесі. Представлені рекомендації щодо законодавчого закріплення положення про залучення спеціаліста з метою професійного проведення відеоконференції.

Ключевые слова: *видеоконференция, технические средства связи, дистанционное досудебное расследование, дистанционное судебное производство, телекоммуникационная технология.*

Вступ. Загалом, як метою сучасного кримінального права (ч. 1 ст. 1 КК України: кримінальний закон своїм завданням визначає правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина у зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення), так і метою сучасного кримінального процесуального законодавства (ч. 1 ст. 2 КПК України: кримінальне провадження орієнтоване, у тому числі, і на охорону прав і свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження) слід визнати створення правових засад для обґрунтованого, своєчасного, необхідного і достатнього застосування заходів кримінально-правового впливу до всіх осіб, які вчинили кримінально протиправне діяння та захисту інтересів всіх осіб, які постраждали від протиправної діяльності. При цьому слід враховувати, сучасне життя суспільства в епоху постмодерну характеризується динамічністю, швидкоплинністю в часі, є надто обтяженим темпоральними обмеженнями, чим перешкоджає вирішенню зазначених завдань на практиці [3]. Оскільки Україна стоїть на шляху створення онлайн-простору, одним з аспектів якого є діджиталізація різних напрямків функціонування державної влади, яка є конче потрібною, в тому числі, і в умовах застосування карантинних заходів, то для подолання проблеми браку часу новим КПК України було введено можливість застосування дистанційного досудового розслідування за допомогою використання системи відеоконференції зв'язку, яке ще потребує свого подальшого осмислення.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день досі існує законодавча невизначеність щодо поняття відеоконференції у кримінальному провадженні як правової категорії, яка зумовила необхідність дослідження даного питання у теорії кримінального процесу, який, як відомо, є невід'ємною передумовою застосування норм кримінального права. Проаналізуємо окремі

положення процесуального законодавства з врахуванням завдань, що поставлені при підготовці даної публікації.

Так, ч. 1 статті 336 КПК України закріпила поняття дистанційного провадження, яке тлумачиться як судове провадження, яке здійснюється у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі такого, що знаходиться поза межами приміщення суду. Відповідно до положень Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження), затвердженої Наказом Державної судової адміністрації №155 від 15.11.2012 року, відеоконференція – це телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу з урахуванням керуючих даних [4].

Можна виділити наступні доктринальні підходи до визначення поняття відеоконференції як-то: особливої процедури, яка виконується за посередництвом телекомунікаційних технологій, за якої спілкування у вигляді обміну аудіо- і відео- інформацією між віддаленими учасниками слідчої дії відбувається на відстані (дистанційно), але в режимі реального часу [1, 64]; двостороннього відео-, аудіозв'язку між двома пунктами, відстань між якими не має значення, у режимі реального часу (без урахування часових поясів), в одному з яких знаходяться особи, які проводять та беруть участь в проведенні слідчої дії, а в іншому – ті, з якими проводять процесуальну дію [5, 96]; інформаційної технології, що забезпечує одночасно двосторонню передачу, обробку, перетворення і візуалізацію інтерактивної інформації на відстань у режимі реального часу з допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки [8, 38] тощо.

Проаналізувавши вказані та інші підходи щодо визначення юридичної природи відеоконференції в кримінальному провадженні приходимо до висновку, що під нею слід розуміти *особливий спосіб проведення слідчих (розшукових), судових та інших процесуальних дій*, який, у випадку його використання, забезпечує ефективність кримінального провадження.

Для того, щоб конкретна процесуальна дія була визнана такою, що проводиться з використанням відеоконференцзв'язку, вона повинна містити повний комплекс відповідних ознак, які притаманні відеоконференції: 1) телекомунікаційна технологія, яка характеризується передачею та/або прийняттям сигналів, письмового тексту, знаків, звуків та зображень або повідомлень шляхом застосування будь-якого роду дротових, радіо, оптичних

або інших електромагнітних систем [7]; 2) учасники такої процесуальної дії мають бути просторово віддалені, тобто така дія може вчинятись шляхом встановлення зв'язку між особами, які знаходяться в окремих приміщеннях однієї установи (наприклад, допит малолітньої особи), в різних установах одного міста, в різних містах, країнах тощо; 3) така дія вчиняється в режимі реального часу, це означає, що такий час має бути необхідним для забезпечення обміну інформацією між системами органів, які забезпечують проведення відеоконференцзв'язку, та є співрозмірним зі швидкістю обробки даних; 4) спілкування учасників здійснюється шляхом обміну, передачі, обробки, перетворення, а також представлення інформації, яка здійснюється одночасно, за допомогою фізичного перенесення даних цифрового потоку у вигляді сигналів від точки до точки або до множини точок, засобами електронного зв'язку каналами зв'язку для подальшого оброблення таких сигналів засобами обчислювальної техніки.

При цьому очевидно, що головною метою дистанційного провадження є збирання інформації, яка є значимою у конкретному кримінальному провадженні. Таким чином, відеоконференція призначена для одержання інформації, яка в подальшому може стати доказом по кримінальному провадженню за умови її належності, допустимості, достовірності та достатності, а також забезпечує швидкість та своєчасність провадження.

З урахуванням виділених змістовних ознак та властивостей відеоконференції у кримінальному провадженні, пропонуємо під нею *розуміти особливий спосіб проведення слідчих (розшукових), судових та інших процесуальних дій, що передбачає використання відповідних телекомунікаційних технологій, за допомогою яких здійснюється спілкування між учасниками процесуальної дії в режимі реального часу, за умови, що хоча б один з них просторово віддалений, з обов'язковою фіксацією технічними засобами проведеної процесуальної дії.*

Змістовними ознаками відеоконференції слід визнати наступне: по-перше, відеоконференція у кримінальному провадженні представляє собою особливий спосіб проведення слідчих (розшукових), судових та інших процесуальних дій, спрямований на отримання юридично значущих обставин кримінального правопорушення, що підтверджується фактичними даними, які були здобуті в ході застосування відеоконференції; по-друге, застосування такого способу проведення процесуальних дій є допустимим виключно за умови участі хоча б однієї особи, яка просторово віддалена; по-третє, технічною властивістю відеоконференції є застосування телекомунікаційної технології (відеоконференцзв'язку), яка характеризується передачею та/або прийняттям

сигналів, письмового тексту, знаків, звуків та зображень або повідомлень шляхом застосування будь-якого роду дротових, радіо, оптичних або інших електромагнітних систем; по-четверте, процесуальна дія з використанням відеоконференції проводиться в режимі реального часу, це означає, що такий час має бути необхідним для забезпечення обміну інформацією між системами органів, які забезпечують проведення відеоконференцзв'язку, та є співрозмірним зі швидкістю обробки даних; по-п'яте, застосування відеоконференції в кримінальному провадженні повинно супроводжуватися обов'язковою фіксацією технічними засобами проведеної процесуальної дії з подальшим приєднанням носіїв такої інформації до документів, які виступають джерелами доказів.

У разі відсутності однієї з вищевказаних ознак проведення процесуальної дії стає неможливим, а у випадку її проведення без врахування зазначеного отримана інформація не може вважатися допустимим доказом у кримінальному провадженні.

Окремої уваги вимагає виділення низки загальних умов використання відеоконференції, які представляють собою загальні правила застосування, що є обов'язковими на певному етапі кримінального провадження з метою забезпечення чіткого і неухильного виконання вимог кримінального процесуального законодавства [2, 145]. До загальних умов проведення дистанційного провадження відносимо: 1) слідчий, прокурор, а у випадку допиту свідка в судовому засіданні – слідчий суддя за власною ініціативою або за клопотання сторони кримінального провадження, приймають рішення про застосування режиму відеоконференції шляхом винесення постанови (ухвали); 2) у випадку заперечення потерпілим або стороною кримінального провадження про проведення дистанційного провадження, слідчий, прокурор або слідчий суддя можуть прийняти вмотивоване рішення про обов'язковість проведення такої процесуальної, але якщо заперечує підозрюваний – така дія не може бути проведена; 3) на суб'єктів проведення відеоконференції покладається обов'язок забезпечення належної якості зображення, звуку, передачі даних, а також інформаційної безпеки; 4) фіксування дистанційного провадження здійснюється технічними засобами відео- та звукозапису; 5) наявність можливості зміни голосу та зовнішності до непізнаваності для особи, якій забезпечується захист; 6) до початку судового засідання секретар судового засідання здійснює реєстрацію у системі та активує технічні засоби, перевірку вільного місця на внутрішньому носії (не менше десяти гігабайт), працездатності технічних засобів відеозапису; 7) секретар зобов'язаний здійснювати постійний моніторинг якості звуку та зображення, а за

необхідності залучається адміністратор; 8) для якісного запису всі учасники дистанційного провадження мають голосно та виразно висловлюватись; 9) після завершення такої процесуальної дії, секретар судового засідання повинен впевнитись в коректності та придатності для подальшого використання запису, а також створює архівну та робочу копію запису дистанційного провадження, перевіряє її якість та долучає до матеріалів кримінального провадження.

Провівши аналіз порядку проведення дистанційного провадження, необхідно зазначити переваги та недоліки, які пов'язані з застосуванням відеоконференції. Тож головними перевагами відеоконференції зв'язку є:

1) сучасність, яка виражена науково-технічним прогресом та світовим досвідом використання дистанційного провадження, які зумовлюють необхідність перейняття чогось нового, раніше відсутнього в нашому законодавстві, можливість «йти в ногу з часом»;

2) зручність, яка характеризується суттєвою економією часу та ресурсів;

3) швидкість та ефективність – полягає в тому, що відеоконференція здатна забезпечити розгляд великої кількості кримінальних проваджень за визначений проміжок часу, продуктивність їх розгляду та скорочення строку розгляду кримінальних проваджень.

Відеоконференцію не оминули й недоліки в її застосуванні, до яких можна віднести наступні негативні аспекти:

1) складність використання зумовлюється достатньо частими збоями в роботі мережі Інтернет, відсутність спеціальних знань працівників у роботі програм, які використовуються для забезпечення проведення дистанційного провадження, а також низька якість зображення та звуку;

2) порушення прав учасників процесу – полягає в загрозі «хакерського» вторгнення, в силу чого можливе використання особистих даних осіб та матеріалів кримінального провадження з корисливих мотивів або шляхом їх розповсюдження;

3) складність передачі всього обсягу інформації, оскільки відсутня можливість встановити належний психологічний контакт з особою, діагностувати істинність та достовірність показань, а також проблема викриття неправдивих відомостей.

Для подолання деяких з вказаних недоліків, вбачаємо необхідним нормативно закріпити обов'язкове залучення спеціаліста для проведення якісного, безпечного та професійного дистанційного провадження, в силу чого пропонуємо внести зміни до частини 3 статті 232 КПК України, які б змогли забезпечити його участь. До спеціаліста мають бути встановлені чіткі вимоги, які включають в себе: наявність вищої освіти в галузі комп'ютерних наук та

інформаційних технологій за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр, стаж роботи в галузі ІТ-технологій не менше 3 років та володіння мовою програмування.

Висновки. Вважаємо, що запропоноване розуміння відеоконференції у кримінальному провадженні як особливого способу проведення слідчих (розшукових), судових та інших процесуальних дій, що передбачає використання відповідних телекомунікаційних технологій за допомогою яких здійснюється спілкування між учасниками процесуальної дії в режимі реального часу, за умови, що хоча б один з них просторово віддалений, з обов'язковою фіксацією технічними засобами проведеної процесуальної дії, повністю відповідає її змістовним ознакам і вказує на важливе інструментальне значення при вирішенні завдань, які стоять перед кримінальним законом та кримінальним процесуальним законодавством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бортун М. Актуальні питання проведення допиту у режимі відеоконференції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. №1(34). С. 64-70.
2. Козаченко О.В. Кримінальний процес : конспект лекцій / О.В. Козаченко. Миколаїв: Іліон, 2016. 320с.
3. Козаченко О.В. Парадигма кримінального права епохи постмодерну. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2008. Вип. 40. С. 156-160.
4. Про затвердження Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) : Наказ Державної судової адміністрації від 15 листопада 2012 р. № 155 : веб-сайт. URL : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N1552012/> (дата звернення 26.02.2019).
5. Сизоненко А. Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України. *Право України*. 2003. № 3. С. 96–99.
6. Смирнов М. І. Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцзв'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2005. 268 с.
7. Технічна електроніка в телекомунікаціях: навч. посіб. для студ. спец. 6.050903 «Телекомунікації» Ін-ту телекомунікацій, радіоелектрон. та електрон. техніки / Я. В. Шийка, О. М. Яремко, С. С. Думич ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Л. : [б. в.], 2011. 146 с.
8. Шульга Н. В. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 208 с.